

vrijplaatsen

Aanleiding

Een reeks Vrijplaatsen in de stad, kraakpanden die in de jaren '80-'90 gelegaliseerd zijn met een tijdelijke erfpachtcontract, dreigt te verdwijnen.

Een belangrijk deel van de bestaande vrijplaatsen die vanuit de kraakperiode op eigen kracht verder zijn gegaan, heeft dat kunnen doen dankzij de erfpachtcontracten die zij in de jaren '80 en '90 hebben afgesloten. Het betreft hier in alle gevallen tijdelijke erfpachtcontracten: de panden zullen na afloop volgens contract 'om niet' aan de gemeente vervallen en er is geen recht op voorzetting. Vanaf 2013 zullen de eerste contracten aflopen.

Dit gegeven werpt zijn schaduw vooruit: de investeringshorizon voor grotere verbeteringen aan en in de panden begint in zicht te komen. Belangrijke functies in de panden (d.w.z. juist de gebruikers die toekomstgericht werken en daarmee voor continuïteit zorgen) zullen zekerheid moeten zoeken, waardoor de beheersstructuur en de balans in de panden al ver vóór de afloopdatum onder druk komt te staan.

Het is hierom dat we middels de projectgroep Broedplaats Amsterdam een beroep willen doen op de Wethouder voor Grondzaken. Het is immers één van de wensen van het huidige College om zorgvuldig om te springen met de 'rafelranden' en vrijplaatsen in de stad.

De betrokken panden zijn allemaal voorbeelden van maatschappelijk eigendom, die hun betekenis voor de stad en hun duurzaamheid bij voortduring waarmaken, in hun beheers-vorm en in de functies die ze voor gebruikers en bezoekers vervullen.

Deze Vrijplaatsen kunnen behouden blijven door omzetting van Tijdelijk Erfpacht in Voort-durende Erfpacht binnen het kader van het broedplaatsenbeleid.

Eind jaren '90 is in de gemeenteraad afgesproken dat erfpachters met een tijdelijke erfpacht-contract dit kunnen omzetten in voortdurende erfpacht. Wij gaan er vanuit dat dit m.b.t. deze erfpacht-panden ook geldt.

Op dit moment wordt gesleuteld aan de grondprijzen in Amsterdam; het ziet er naar uit dat eind 2006 de speciale grondprijs voor sociale huurwoningen zal vervallen. Voor broedplaatsen wordt een grondprijs gehanteerd gelijk aan die van panden met een cultuurfunctie en kleinschalige bedrijvigheid in bepaalde gebieden. Om de vrijplaatsen als zodanig te behouden zou bij conversie naar een Voortdurend Erfpachtcontract dezelfde grondprijs als voor broedplaatsen moeten gelden.

De projectgroep Broedplaats Amsterdam heeft de Vrije Ruimte gevraagd een profiel te ont-wikkelen dat houvast kan bieden bij de beoordeling van Vrijplaatsen. De acht panden waar-over het hier gaat voldoen aan dit profiel. Broedplaats Amsterdam erkent dit profiel en doet aan de wethouder grondzaken het voorstel om vrijplaatsen die deelnemen aan de Vrije Ruimte, voldoen aan het profiel en dit ook jaarlijks toetsen, voor de Voortdurende Erfpacht-contract een grondprijs te hanteren 'in lijn met de functie broedplaats'.

Op deze manier kan de Gemeente zonder extra investeringen de infrastructuur en de exper-tise die over meer dan 20 jaar zijn opgebouwd, structureel veilig stellen voor de stad.

Een Profiel voor Vrijplaatsen

De Vrije Ruimte is gevraagd om een profiel te ontwerpen dat de belangrijkste kenmerken van een Vrijplaats beschrijft. Broedplaats Amsterdam kan zodoende beschikken over een houvast bij de beoordeling van een Vrijplaats. Tevens is de Vrije Ruimte gevraagd een structuur op papier te zetten om het behoud van de betrokken panden als vrijplaats op de lange duur te garanderen. Hieronder worden beide voorstellen in het kort toegelicht, voorafgegaan door een introductie van de Vrije Ruimte zelf.

1. De Vrije Ruimte

De Vrije Ruimte is een vereniging die zich ten doel stelt bij te dragen aan de totstand-koming en het behoud van vrijplaatsen in Amsterdam in de ruimste zin van het woord. Daartoe neemt ze deel aan het debat over de sociale en culturele dynamiek van de stad, ondersteunt ze bestaande en startende woonwerkpanden, neemt ze kritisch maar actief deel aan het broedplaatsenbeleid. De Vrije Ruimte organiseert debatten, voert actie, publiceert boeken en manifesten, bundelt de expertise van vele betrokken panden en initiatieven, en doet onderzoek (waaronder een uitgebreid onderzoek naar woonwerkpanden in Amsterdam, wat resulteerde in het boek *'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien'*). De Vrije Ruimte nam de afgelopen 2 jaar actief deel aan het overleg van de vrijplaatsen waarom het in deze notitie gaat.

2. Het Vrije Ruimte Profiel

De Vrije Ruimte onderscheidt 5 hoofdkenmerken:

- a. Autonomie
- b. Collectiviteit
- c. Functiemenging
- d. Solidariteit
- e. Toegankelijkheid

a. Een vrijplaats kent zelfbeheer en zelfbestuur door de bewoners en gebruikers. Wat nodig is voor het beheer en het onderhoud gebeurt minstens voor een deel in zelfwerkzaamheid. Zelfbeheer is een keuze voor autonomie en flexibiliteit, maar evenzeer een sociaal experiment dat zich voortdurend ontwikkelt. Daarmee is het op zich al een bijdrage aan de sociaal-culturele dynamiek van de stad.

b. Binnen een vrijplaats geldt interne democratie. Het beheer, het onderhoud en de onderlinge interactie zijn bij uitstek een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het project als geheel. Er is een actief beleid om de sociale cohesie te bevorderen en in stand te houden. Onderlinge hulpverlening is de norm en niet de uitzondering. Het collectief is gericht op duurzaamheid én flexibiliteit van het pand, de sociale structuur en alles wat daarbinnen gebeurt.

c. Een vrijplaats wordt verder gekenmerkt door diversiteit in het gebruik. Wonen, werken en publieksfuncties worden er gemengd. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen kunstenaars en andere ambachtelijke bedrijvigheid. Evenmin bestaat er een principieel onderscheid tussen de culturele en de sociaal-politieke dimensie, voorzover ze al niet samengaan. Er is ook diversiteit in woonvormen, in bedrijfsvoering en in vormen van arbeid. Bedrijvigheid is in principe kleinschalig.

d. In vrijplaatsen wonen en werken mensen die erop uit zijn om connecties aan te gaan met elkaar en met de buitenwereld. Ze zijn initiërend in het leggen van contacten en het aangaan van samenwerkingsverbanden binnen hun werkveld, en daarbuiten.

Vrijplaatsen zijn belangrijk voor minderheidsgroepen in het algemeen en voor de stedelijke subcultuur in het bijzonder. Ze spelen een rol in hun eigen buurt, en maken deel uit van stedelijke en landelijke netwerken. Sociale beweging is een constante factor, bij de individuele bewoners en gebruikers, en bij de vrijplaats als collectief.

e. Vrijplaatsen streven naar toegankelijkheid, zowel voor producenten als voor consumenten. Betaalbaarheid is daarbij een cruciale factor. Niet alleen als randvoorwaarde, maar ook omdat het ruimte schept voor solidariteit. En voor experimenten en vernieuwing. Openbaarheid en het streven naar openheid zijn essentieel.

3. Organisatiestructuur

De Vrije Ruimte richt een speciale Werkgroep 'Vrijplaatsen' op. Het uitgangspunt is hierbij een kritische interne zelftoetsing in de lijn van wat de panden al jaren in praktijk brengen. Vertegenwoordigers van alle panden komen minstens één keer per jaar bijeen in de Werkgroep, waaraan ook mensen van De Vrije Ruimte deelnemen. Dan wordt onderling besproken hoe het er met de panden bijstaat, worden ervaringen uitgewisseld, en problemen besproken.

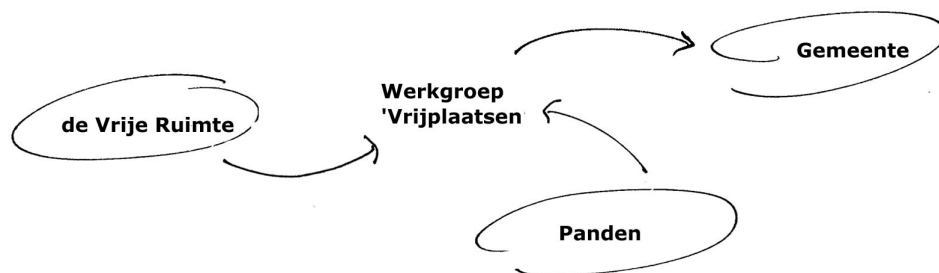
Die zelftoetsing vindt plaats aan de hand van een 'sociaal jaarverslag' dat elk pand maakt. Daarvoor is aan de hand van bovenstaand profiel een standaardopzet gemaakt, aangevuld met het aangeven van de maatschappelijke meerwaarde: functioneren en betekenis voor de buurt en de stad, voor (onderdelen van) de subculturele infrastructuur, etc.

Jaarlijks maken de panden zo zelf hun balans op. De eigen statuten verplichten hen sowieso al om hun doelstellingen te bewaken. Natuurlijk vult elk pand dit voor zichzelf in, vindt er een eigen vorm voor, etc. Het gaat uitdrukkelijk niet om een keurslijf, wel om een onderling afgesproken aanpak.

Van deze bijeenkomst wordt tenslotte een verslag gemaakt wat door de Vrije Ruimte aan de Projectgroep Broedplaats Amsterdam aangeboden zal worden. In zijn algemeenheid zal er ook worden gezocht naar manieren om de expertise van de Vrijplaatsen ook buiten de eigen kring openbaar te maken.

De structuur ziet er dus als volgt uit:

- De panden worden lid van de Werkgroep 'Vrijplaatsen' van de Vrije Ruimte.
- Die werkgroep komt 1x per jaar bijeen (zie boven)
- Die werkgroep valt formeel onder de Vrije Ruimte
- De werkgroep krijgt een formeel karakter, dus met een officieel werkgroepreglement e.d.
- Jaarlijks wordt een verslag opgestuurd door de Vrije Ruimte aan de Projectgroep Broedplaats Amsterdam

4. *Meerwaarde*

- De gemeente Amsterdam heeft een groot aantal vrijplaatsen voor de lange termijn veilig gesteld, zonder dat dat in directe zin geld heeft gekost.
- De 'sector' regelt intern haar zaken, met openbare verantwoording.
- De vrijplaatsen blijven geprikkeld om te vernieuwen, maatschappelijke actief te blijven.
- De onderlinge banden, wisselwerking en synergie tussen de vrijplaatsen worden gestimuleerd.
- De panden richten een Solidariteitsfonds op waarmee nieuwe vrijplaatsen gestimuleerd en ondersteund zullen worden; dit als vervolg op de bijdrage die ze nu al leveren aan het instandhouden en vergroten van het aantal vrijplaatsen d.m.v. leningen, giften en garantiestellingen.
- De nieuwe contracten zullen het uitsluiten van alle vormen van zelfverrijking nog eens herbevestigen.
- Door de lage erfpacht blijft de drempel van de panden laag, kunnen ze zich dus blijven richten op experiment en vernieuwing, hun instroom organiseren gericht op creatieve, wilde types en het 'levend houden' van de vrijplaats.
- Er ontstaat een bundeling van kennis en ervaring die voor veel nieuwe projecten van nut kan zijn.

Naast de acht vrijplaatsen met tijdelijke erfpachtcontracten, zullen ook een aantal panden met een voortdurend erfpachtcontract die qua identiteit voldoen aan het Vrijplaats-profiel (Pakhuis Wilhelmina, de Nieuwe Meer, Plantage Doklaan en OT 301) gevraagd worden om aan de Werkgroep 'Vrijplaatsen' mee te doen.

8 Vrijplaatsen

De panden waar het hier om gaat, werden gekraakt tussen 1976 en 1988. Het betreft in alle gevallen gebouwen met een bedrijfs- of nutsbestemming die dikwijls vele jaren van leegstand en navenant verval hadden gekend. De meeste panden hebben een lange periode van verbouw doorgemaakt (grotendeels in zelfwerkzaamheid, meestal zonder subsidie) om het achterstallig onderhoud weg te werken, en de panden in te richten voor gebruik.

In de loop van de tijd hebben de panden zich op verschillende manieren ontwikkeld, naar gelang de mogelijkheden van de ruimte en de inzet van de bewoners en gebruikers. Het is desondanks opvallend hoezeer het huidige gebruik 20 tot 30 jaar later overeenkomt met de doelstellingen ten tijde van de kraak. Het afsluiten van een erfpachtcontract was daarin cruciaal. Juist deze panden hebben door de jaren heen laten zien dat erfpacht de ideale voedingsbodem kan zijn voor woonwerkpanden in collectief zelfbeheer.

In het overleg dat de panden in de afgelopen twee jaar hebben gevoerd over de mogelijke conversie van hun erfpachtcontracten bleek hoeveel ze gemeen hebben. De kenmerken voor een vrijplaats die de Vrije Ruimte noemt, worden in deze acht panden op eigen wijze in praktijk gebracht.

Het overleg tussen de panden maakte ook duidelijk dat er nog een wereld te winnen is in de uitwisseling van deze praktijken. Als we onze panden ook op de lange duur kunnen behouden, dan zal die uitwisseling zeker een nieuwe bron van expertise vormen op het gebied van zelfbeheer en sociaal-culturele vernieuwing.

vrije ruimte = betaalbare ruimte

Panden werden (en worden) gekraakt vanuit de behoefte aan betaalbare woon- en werkruimte. In onder meer het broedplaatsenbeleid wordt tot uitdrukking gebracht dat die behoefte niet alleen een individuele behoefte van bewoners en gebruikers is, maar ook een maatschappelijke noodzaak. Heden ten dage laat de nood aan betaalbare ruimte zich zeker zo sterk voelen als in de jaren '80. In een stad waar de markt allesoverheersend is, is hoe genaamd geen ruimte voor ambachtelijke bedrijfjes, kunstenaars, of speelplekken voor muzikanten en theatermakers. Zeker niet als die experimenteel zijn, en zoeken naar (ver-)nieuwe(nde) praktijken.

De acht vrijplaatsen in kwestie geven aan dat een hypothetische huurverhoging van 300% in alle gevallen het einde zou betekenen, van het pand als vrijplaats, en van praktisch alle bedrijvigheid die erin is.

Voor veel bedrijvigheid in de vrijplaatsen is betaalbaarheid niet alleen een bestaansvoorwaarde, maar ook een keuze voor een bepaalde doelgroep en/of een bepaalde manier van werken. Dat geldt natuurlijk in de eerste plaats voor de vrijwilligersprojecten in de panden, maar ook voor de vele ondernemers die naast het reguliere werk dikwijls om niet, of tegen een onkostenvergoeding werken voor een breed scala van projecten en 'goede doelen' die anders niet van de grond zouden komen.

Betaalbaarheid maakt ook ruimte voor een andere attitude tegenover het werk: reflectie, experimenteerlust, en afstand nemen van routine zijn alleen mogelijk als niet elk uur arbeid een minimum aan inkomsten hoeft te garanderen.

Het belang van betaalbare ruimte strekt zich overigens verder uit dan de portemonnee en de gemoedsrust van de gebruikers: het is ook het belang van de consumenten die gebruik maken van de productiviteit en de dienstverlening van de bedrijvigheid in de vrijplaatsen. Jongeren komen niet alleen vanwege de vernieuwende praktijk naar de theaterfaciliteiten die de vrijplaatsen herbergen, maar ook omdat ze zich de entreprijzen van de gevestigde cultuurpaleizen niet meer kunnen veroorloven. Hetzelfde geldt in het algemeen voor de minder kapitaalkrachtige groepen die klant zijn van de vele ambachtelijke bedrijfjes in de vrijplaatsen, en voor de doelgroepen van de ondersteunings- en belangenbehartigingsorganisaties die er gevestigd zijn. In die zin is het belang van de factor betaalbaarheid voor de sociaal-culturele dynamiek van de stad bijna niet te overschatten.

cijfers

Om een indruk te krijgen van de omvang van wat zich zoal afspeelt in deze vrijplaatsen zijn cijfers wellicht onontbeerlijk:

De 8 panden beslaan een totaal vloeroppervlak van 21.200 m². Bijna 7.500 m² (BVO) daarvan is bewoond, 13.500 m² (BVO) is bedrijvigheid.

Er wordt door 95 mensen boven de 18 en 37 onder de 18 gewoond. Van deze bewoners heeft ruim 60% een creatief beroep.

Er zijn 103 bedrijven gevestigd, waarvan 69 te benoemen zijn als creatief ondernemerschap, 23 als puur ambachtelijke bedrijven en nog eens 11 als belangenbehartigingsorganisaties. Hierin zijn niet inbegrepen de 26 mensen die als zelfstandige een woon-werkrimte hebben. Dit betreft allemaal creatieve ondernemers.

Tenslotte zijn er bij elkaar 21 publieksruimtes te vinden, waaronder 3 theaters, 4 muziekpodia, verscheidene expositieruimtes, dans- en muziekstudio's, niet-zelfstandige horeca, en een sauna.

Van al deze bedrijvigheid is ca. 60% loonvormend, ca. 30% draait op ID-banen en/of vrijwilligers, de rest is een mix van deze twee.

Bezoekersaantallen zijn slecht in enkele gevallen bekend. Het Ostadetheater en Zaal 100 ontvangen jaarlijks zo'n 10.000 bezoekers, het Veemtheater ruim de helft. Het Veem schat dat het pand als geheel jaarlijks zo'n 25.000 bezoekers binnenhaalt.

functiemenging

Het nadeel van cijfers is dat ze verschillen maken die in de praktijk niet bestaan. In de vrijplaatsen zijn de mogelijkheden die de ruimte biedt en de instelling van de gebruikers de enige onderscheidende factoren.

In deze context is er geen verschil tussen een beeldend kunstenaar en andere ambachtelijke bedrijvigheid. Evenzo wordt er geen onderscheid gemaakt tussen een actiegroep, en bijvoorbeeld de redactie van een kunstenaarskrant. Evenmin bestaat er een principieel verschil tussen een politieke oriëntatie en een culturele. De één kan heel goed voortkomen uit de andere en vice-versa. Tussen wel en niet loonvormende bedrijvigheid bestaan vele tussenvormen. Productie en dienstverlening lopen door elkaar.

Om een voorbeeld te noemen: alle concert- en theaterzalen die in deze vrijplaatsen gevestigd zijn (Ostadetheater, Veemtheater, De Nieuwe Anita, OCCII, Zaal 100, Cantina Vocaal) bieden niet alleen een speelplek, maar zijn ook ontmoetingsplaatsen waar muzikanten en theatermakers met elkaar spelen en in discussie gaan, waar ze begeleid worden op artistiek en zakelijk vlak, en nieuwe dingen uitproberen.

Datzelfde geldt ook voor veel ateliers en veel van de ambachtelijke bedrijven: er wordt niet alleen kunst gemaakt, of drukwerk, of hout bewerkt, er worden ook workshops georganiseerd, en openbare debatten over het vak, of samenwerkingsverbanden opgezet. Voor de in de panden gehuisveste aktie- en steungroepen is die oriëntatie op netwerken al helemaal vanzelfsprekend.

connecties

Het is een kenmerk van veel van de mensen die wonen en werken in de vrijplaatsen: het voortdurend op zoek gaan naar steeds weer nieuwe, en dikwijls verrassende connecties met anderen binnen en buiten het eigen werkveld. Wat begint bij de uitgebreide mogelijkheden tot wisselwerking en onderlinge dienstverlening binnen het eigen pand, vindt vaak ook zijn weg naar buiten. Erkenning van de meerwaarde van samenwerking is tenslotte een vereiste om goed te kunnen functioneren in een vrijplaats.

kwaliteit

Een ander nadeel van cijfers is dat ze weinig zeggen over kwaliteiten. Enthousiasme en betrokkenheid zijn hier sleutelbegrippen. Veel van de bedrijven gebruiken de ruimte die de vrijplaatsen hen bieden om dingen te doen die ingegeven worden door liefde voor het vak i.p.v. door geldelijk gewin. De kwaliteit van het werk is belangrijker dan de opbrengst. Voor de podia is dat in eigenlijk alle gevallen een vernieuwende kwaliteit: Zaal 100 is dé plek waar avantgarde jazz-musici spelen en elkaar ontmoeten, OCCII en De Nieuwe Anita vervullen die rol voor delen van de popscene, en Cantina Vocaal voor de gezongen klassieke muziek. Het Ostadetheater programmeert en begeleidt nieuwe, jonge theatermakers, het Veemtheater is hét podium voor het nieuwe mime-theater.

onderlinge verbanden

De panden maken deel uit van een netwerk of subcultuur. Bewoners van de ene vrijplaats werken of treden op in de andere. Bedrijven werken samen met aanverwante bedrijven uit een van de andere panden. Mensen komen elkaar tegen bij concerten, openingen en demonstraties. De panden wisselen hun expertise op het gebied van zelfbeheer uit. Maar bewoners en gebruikers van de vrijplaatsen maken natuurlijk ook deel uit van netwerken in hun eigen vakgebied, van buurtnetwerken en samenwerkingsverbanden. En brengen die connecties weer mee terug in hun pand.

wonen-werken

Afgezien van het Veem noemen alle panden de combinatie van wonen en werken als identiteitsbepalende factor. Bewoners hebben een andere input in een vrijplaats dan mensen die er werken. Bewoners zorgen voor rust en continuïteit, bedrijvigheid voor levendigheid en openheid naar buiten toe. Bij elkaar zorgen ze ervoor dat de panden 24 uur per dag in gebruik zijn. Voor de bedrijven die er gevestigd zijn brengt dat bijvoorbeeld een belangrijke mate van veiligheid met zich mee. Bewoners kiezen over het algemeen zeer bewust voor deze vorm van wonen die meer van je vraagt dan op tijd de huur betalen. Het maakt dat ze zeer gemotiveerd zijn voor de opgaves die het zelfbeheer stelt. Ook de manier van wonen wordt in alle vrijplaatsen gekenmerkt door een hoge mate van interactie: mensen wonen in woongroepen en/of hebben anderszins veel meer met elkaar te maken dan in een gewone woonsituatie. In veel vrijplaatsen zijn bewoners met een eigen werkplek in het pand; in die gevallen verdwijnt het onderscheid, en draaien ze ook volop mee in de onderlinge samenwerking tussen de bedrijven.

solidariteit

In alle vrijplaatsen is sociale bewogenheid een constante factor op alle niveaus. Het komt tot uitdrukking in hoe mensen hun werk opvatten, en in hun klantenkring. Het wordt manifest in onderlinge ondersteuning binnen de vrijplaatsen d.m.v. leningen, huurdifferentiatie, en praktische hulp. Veel bedrijven ondersteunen initiatieven die ze sympathiek of belangrijk vinden door gratis voor ze te werken of door giften. De meeste vrijplaatsen hebben ook als pand een solidariteitsfonds, of gebruiken hun reserves als zodanig. De aankoop van het Fort van Sjakoo is bijvoorbeeld grotendeels gerealiseerd dankzij deze fondsen.

vrijplaatsen als broedplaatsen

Vrijplaatsen hebben een grote betekenis voor startende en opgroeiende bedrijvigheid. De mogelijkheden om lowbudget te beginnen maakt van de vrijplaatsen een niet geringe bron van werkgelegenheidsontwikkeling. Het feit dat zo'n 60% van de bedrijvigheid loonvormend is spreekt, in verhouding tot 20 jaar geleden, boekdelen. Participeren in een vrijplaats betekent echter ook dat een deel van je energie op het collectief georiënteerd is. Dat kan een zware belasting zijn. Verschillende panden vermelden dat hun ervaring leert dat bedrijven die uit het kleinschaligheidsprofiel groeien over het algemeen vanzelf uitvliegen. Hetzelfde blijkt in hoge mate te gelden voor bewoners die bovengemiddeld verdienen. Ook in die zin zijn de vrijplaatsen broedplaatsen *avant la lettre*.

zelfbeheer

In alle panden heerst een rigoreuze vorm van zelfbeheer. Interne democratie maakt daar deel van uit. De bewoners en gebruikers vormen overal verenigingen die het voor het zeggen hebben. Ze kiezen besturen uit hun midden. Externe bestuurders zijn alleen aangesteld als bescherming tegen hypothetische conflicten, of waar specifieke expertise wordt gezocht. De meeste panden kennen bovendien taakspecifieke commissies. Het onderhoud en het financieel beheer worden in eigen hand gehouden. Alle panden hebben een onderhoudsplan. In veel panden bestaat nog steeds een of andere vorm van zelfwerkzaamheid.

Alle panden noemen het dragen van gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de vrijplaats-als-project als één van de belangrijkste aspecten van zelfbeheer. Het wordt niet alleen als een noodzaak gezien maar ook als een bron van sociale cohesie en onderlinge betrokkenheid. Velen noemen het een verrijkende ervaring die ook uitstraling heeft naar andere facetten van hun leven.

Verschillende panden zien zelfbeheer ook als een manier om hun idealisme, naast alle grote woorden over wereldverbetering overal en nergens, op een praktische manier gestalte te geven in de eigen omgeving. Ook de verbondenheid in het zelfbeheer met de kraaktijd wordt genoemd.

Een belangrijke meerwaarde van zelfbeheer is de vrijheid om zelf vorm te geven aan je woon- of werkomgeving. En de mogelijkheid om flexibel te reageren op de fysieke en sociale ontwikkelingen die ook deel uitmaken van het permanente experiment dat een vrijplaats is. Duurzaamheid is daarbij vaker een issue dan doorstroming.

Hoewel er natuurlijk overal wel conflicten zijn geweest, is geen van deze panden de afgelopen 20 á 30 jaar in een crisis geraakt die haar identiteit als vrijplaats in gevaar heeft gebracht. Zelfbeheer kan dus ook een heel efficiënte beheersvorm zijn.

Al met al bewijzen deze vrijplaatsen dat een radicale vorm van zelfbeheer ook op de lange duur levensvatbaar kan zijn, en essentieel in het faciliteren van al het moois dat er plaatsvindt. Daarmee beschikken de panden over een expertise van onschatbare waarde voor de stad, die zonder sociale vernieuwing niet leven kan.

duurzaamheid

Zelfbeheer vraagt inspanning: er is geen manier om jouw deel van de verantwoordelijkheid uit handen te geven. Het vraagt ook om alertheid op ontwikkelingen die zich voordoen, in het pand als geheel en bij medebewoners en -gebruikers. Om te kunnen inspelen op die ontwikkelingen is een besef van de voorgeschiedenis van belang. In het algemeen is het van groot belang dat alle ervaring die in een vrijplaats aanwezig is, ingezet kan worden. In de meeste vrijplaatsen is de rol van de bewoners daarbij essentieel. Voor hen vormt de vrijplaats op een andere manier een omgeving dan voor mensen die er werken. Ze zijn vaak degenen die de continuïteit in het beheer waarborgen. Zonder die continuïteit zou het zelfbeheer als los zand uiteenvallen.

vrijplaatsen als maatschappelijk eigendom

De ongebroken traditie in zelfbeheer, en het belang dat er algemeen aan gehecht wordt, maakt dat de acht vrijplaatsen veel fiducia hebben in een kritische onderlinge zelfregulering onder de vleugels van de Vrije Ruimte. Er is in de panden een hoge mate van bewustzijn van hun rol als beheerder van maatschappelijk eigendom. Mogelijke vrees bij de Gemeente en de Stadsdelen voor misbruik van verworven rechten wijst in dezelfde richting als de behoefte van de panden zelf om hun identiteit als vrijplaats ook op de lange duur te behouden. Bij conversie kan dat vormgegeven worden door een anti-speculatiebeding en nauwkeurige functieomschrijving in de erfpachtcontracten. Ook statuten zullen wellicht hier en daar moeten worden aangepast.

Het bovenstaande mag hebben duidelijk gemaakt dat er voor de vrijplaatsen een dwingend verband bestaat tussen zelfbeheer, collectiviteit en sociale dynamiek, in dienst van wat we de stad te bieden hebben.

voor de 8 vrijplaatsen: Rutger Post, juli 2006

